

ANALI Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku	Sv. 22	Str. 115-139	Osijek, 2006.
	Primljeno na sjednici Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju 27. studenog 2006.		

UDK: 78(091)(497.5Valpovo)"17/18"(093)

Izvorni znanstveni rad

LJERKA PERČI*

PRILOG POZNAVANJU GLAZBENOG ŽIVOTA U
VALPOVU OD 1790. DO 1825. GODINE
U SVJETLU ARHIVSKOG FONDA OBITELJI
PRANDAU I NORMANN

*U radu se proučava dio arhivske građe vlastelinstva Valpovo iz više podskupina ovog fonda u dužini od 17,9 m, od ukupne dužine fonda od 275 m, i piše o glazbenom životu članova obitelji Prandau u razdoblju 1790. – 1825. Koristeći obiteljski arhiv, autorica donosi dio rodoslovnog stabla baruna Josipa i grofice Marije rođene Pejačević te ukazuje na do sada nepoznate pojedinosti o članovima obitelji iz koje ona potječe. Posebno se opisuju godine školovanja u Tvrđi i Pešti najstarijeg sina Karla (*1792.) te u Bratislavi i Beču najstarije kćeri Marie (*1795.). Utvrđuje se da je sin Karlo studirao pravo u Pešti i sa 16 godina sudjelovao u izradi orkestriona 1808. godine. Prosuđuju se drugi instrumenti s tipkama koje je gradio prof. H. Klein (1756. – 1832.) u Bratislavi i dokazuje da je Karlov doprinos značajniji od onoga što se do sada mislilo. Koristeći arhivske izvore, autorica ispravlja neke Kuhačeve navode o donjogradskom učitelju i orguljašu E. Turanyju (1766. – 1846.). Posebno se opisuje školovanje mlađih kćeri, Amalije i Flore Prandau, te njihova glazbena poduka.*

Ključne riječi: obitelj Prandau, glazbeni život, Valpovo krajem 18. i početkom 19. stoljeća, privatno školovanje, orkestrion, harmonika, fisharmonika, gitara.

*Ljerka Perči, dipl.ing., OŠ Gustava Krkleca, 42237 Maruševec, Čalinec 78

Veliki vlastelinski arhiv iz posjeda obitelji Hillepranda¹ von Prandau, kasnije grofova Normann-Ehrenfelsa, vlasnika mnogih imanja sa sjedištem u Valpovu, pohranjen u Državnom arhivu u Osijeku, poznat je u stručnoj literaturi od vremena objavljivanja rukopisa doktorske radnje I. Karamana 1962. godine. "Valpovačko vlastelinstvo, ekonomsko-historijska analiza" naslov je opsežne studije u kojoj se opisuju i analiziraju postojeći društveni i ekonomski odnosi od 1721. do 1945. godine.

Arhiv vlastelinstva Valpovo iznimno je vrijedan fond koji, između ostaloga, pohranjuje i brojnu građu o glazbenom životu članova obitelji, kako prvih baruna Prandau tako i kasnijih grofova Normann.

Pišući u svome izvještaju o sređivanju glazbene zbirke obitelji Prandau-Normann u Muzeju Slavonije u dva navrata, 1978. i 1979., autori L. Šaban i Z. Blažeković nadovezuju svoje rezultate rada na ranije objavljene u kojima su članovi te obitelji braća Carl (1792. – 1865.)² i Gustav (1807. – 1885.)³ bila opisana, prvi kao skladatelj, a obojica kao podupiratelji glazbenog života u Valpovu, ali i mnogo šire.⁴

O arhivalijama valpovačkog vlastelinstva u osječkom arhivu, koje su ranije nosile oznaku PAO, fond 14, a sada se vode pod oznakom HR-DAOS, fond 476, pisalo se i prije objave doktorske radnje I. Karamana.⁵ U kasnijim radovima taj autor raspravlja o strukturi arhiva te pojedinačnim cjelinama i njihovim signaturama.⁶

Već su Šaban i Blažeković na temelju valpovačke arhivske građe koju posebno ne donose s pojedinačnim signaturama tadašnjeg Povijesnog arhiva u Osijeku, nego citirajući samo jednu knjigu računa bečkog kućanstva baruna Prandaua iz 1774. godine iz knjižnice⁷ valpovačkog vlastelinstva pohranjenog u Muzeju Slavonije, zaključili da postoje dva razdoblja glazbenog života u toj obitelji. Prvo razdoblje vezano je uz Josipa Prandaua i njegovo obitavanje u Beču, koje ima nastavak tijekom njegova življenja u Valpovu. Ovdje se svakako treba ubrojiti do sada malo poznato razdoblje glazbe-

¹ Ovo se prezime u valpovačkim arhivskim izvorima piše na više načina. Ponekad je "p" zamijenjeno s "b" ili je, pak, pisano s jednim "l", itd. Da se izbjegnu nedoumice, usvaja se način pisanja prezimena prema Šabanu i Blažekoviću. Treba naglasiti da su se otac Josip i sin Karlo u pregledanim arhivskim izvorima potpisivali samo Prandau.

² HR-DAOS, Zbirka M 556. Prema zapisu u Matici krštenih, dobio je ime Carolus Petrus Sigismundus Hillebrand a Prandau.

³ Matica krštenih, u kojoj je zapis Gustavova krštenja s imenima, nije bila dostupna pa se isti u radu citira imenom Gustav.

⁴ Vidi literaturu.

⁵ Firinger (1953., 43-44).

⁶ Neki arhivski dokumenti koje je 1983. g. objavio L. Šaban na temelju građe arhivskog fonda vlastelinstva Valpovo, a koji se odnose na starije orgulje Osijeka i njihove graditelje, pod citiranim oznakama nisu se mogli pronaći 2005. godine.

⁷ Tijekom autoričina rada na arhivskoj građi u Osijeku, bečka knjižica iz Muzeja Slavonije iz 1774. godine nije pronađena, već je na uvid dobivena jedna druga iz 1782. godine, koju L. Šaban i L. Blažeković nisu vidjeli.

nog odgoja brojne djece koja su se rađala od 1792. do 1813. godine. Drugo bi razdoblje bilo vezano uz djelovanje njegovih sinova, Karla i Gustava.

Istraživači fonda 476 dobivaju na uvid opis arhivske građe koja se sastoji od 1251 knjige i 2119 kutija u ukupnoj dužini 275 m. Sumarni inventar sastavljen je 24. lipnja 1977. godine i ima više podskupina. U traganju za arhivalijama o glazbenom životu u Valpovu od 1780. do 1825. godine bilo je moguće podatke o istom vremenskom razdoblju pronaći u skupinama: II, XIII, K 2145 do K 2154, C. Walde 1792. – 1821., K 236 do K 244, pisma ostalih,⁸ premda i tu ima C. Waldea u K 245 do K 256, Misc. K 597, Beč K 598 do K 615⁹ te u skupini VII “Rationes paratae 1776. – 1848.” u K 616 do K 791 u dužini od 17,5 m. Taj navedeni izvor VII. obuhvaća razdoblje do kraja 1825. godine i pretražen je u dužini od 12,3 m.

Životopis Karla baruna Prandaua objavio je F. Kuhač u *Viencu* 1876. godine i ponovo bez promjena otisnuo u *Ilirskim glazbenicima* 1893. Karlo je, prema Kuhaču,¹⁰ do 1806. godine učio glazbu kod E. Turanyja, a onda otišao u Bratislavu studirati pravo i učiti glazbu i kompoziciju kod H. Kleina.¹¹ Tamo se Karlo, po Kuhačevu pričanju, uz studij bavio pisanjem “klanjalica” i “rugalica” te svakodnevnim improvizacijama. Za vrijeme praznika u Valpovu dočekivao ga je narod s pjesmom i svirkom pa zato Kuhač misli da je Karlo možda skladao i narodne glazbotvorine.¹² Kuhač piše da je na tavanu dvorca Donji Miholjac vidio Karlove kajdanke 1849. godine,¹³ ali mu nije bilo dopušteno da ih prepíše. Sjeća se kola, koračnica, narodnih popijevaka, *Liepa Maca, Šeto sam se gore dolje*. Prema Kuhaču, Karlo je diplomirao 1812. i ostao još dvije godine u Bratislavi.

Carolus Petrus Sigismundus,¹⁴ sin Josipa baruna Hillepranda a Prandaua (1749. – 1816.) i Marije, rođene grofice Pejačević (1776. – 1863.), rođen je u rujnu 1792. godi-

⁸ U tih devet kutija postoje pisma osoba različitih zanimanja koje su tijekom duljeg razdoblja pisale Josipu Prandauu.

⁹ Dovde opisani arhivski izvori imaju dužinu 5,6 m pa je s 12,3 m iz skupine VII ukupna dužina pregledane građe 17,9 m. Opisano istraživanje provedeno je tijekom ljetnih školskih praznika 2005. godine; potrošeno je 34 dana; tijekom zimskih praznika 2006. potrošeno je 8 dana, a tijekom uskrasnih blagdana 4 dana, ukupno 46 dana. Dnevno je u prosjeku pregledavana građa 6 sati i to je ukupno 276 sati. U vrijeme pisanja teksta, lipanj – srpanj 2006. godine, za provjeru arhivskih izvora potrošen je još 31 sat.

¹⁰ Kuhač (1893., 121) netočno navodi da je Karlo rođen 1793. u Valpovu. HR-DAOS, Zbirka M 556, rođen je 6. rujna 1792. godine u Osijeku.

¹¹ Kuhač (1893., 123) ocjenjuje sredinu u kojoj je Karlo obitavao. Iznosi svoj sud o Kleinovim naklonostima njemačkoj glazbi i naglašava njegovo odbijanje talijanske i francuske glazbe.

¹² “... jer je gotovo on prvi bio, koji je napisao hrvatske glazbene komade na temelju narodne svirke i pjesme.” Kuhač, (1893., 125).

¹³ Rakijaš (1984., 19). Kuhač je dio školske godine 1848./49. i 1849./50. proveo u Muzičkoj školi u Donjem Miholjcu. Osnivač te škole i pokrovitelj od 1824. godine bio je Karlo barun Prandau.

¹⁴ Ta su tri imena vjerojatno prema pradjedu Karlu Ludvigu Prandauu (1646. – ?) koji je dobio predikat von Prandau 1674., djedu Petru Antunu (1676. – 1767.) von Prandauu i drugom djedu Sigismundu Pejačeviću.

ne u Retfali¹⁵ u dvorcu majčinih roditelja Sigismunda Pejačevića (1741. – 1806.) i Ane Marije Deschau von Hansen (1748. – 1802.). Prema zapisu u Matici krštenih župne crkve Gornjeg Osijeka od 6. rujna 1792. godine, kum je bio grof Karlo Palffy, kojeg je zastupao djed Sigismund Pejačević, a krstio ga je valpovački župnik Ignacije Piškur.¹⁶ Karlov mlađi brat Sigismund Petar rođen je također u Retfali i krštenje je zabilježeno u matici iste župne crkve 24. travnja 1794. godine.

Dok je Josip Prandau imao samo tri starije polusestre koje su živjele u Beču i okolini, njegova žena Marija Ana grofica Pejačević potječe iz obitelji iz koje su brojni muški članovi obnašali visoke službe u Slavoniji i Ugarskoj. Grofica je imala dva brata, Ivana Nepomuka (1765. – 1821.) i Sigismunda II. (? – 1845.) i godinu dana mlađu sestru Antoniju (1777. – oko 1840.). O njenom djetinjstvu do udaje s navršenih 15,5 godina malo se zna. Njezin otac Sigismund imao je sestru Jozefinu Elizabetu (1743. – 1816.), uršulinku imenom Majka Franciska Salezija. Bila je članica uršulinskog samostana u Varaždinu. Moguće je da su njezine nećakinje, Marija Ana i godinu mlađa Antonija, nakon privatnog školovanja uz roditelje, pohađale djevojačku školu kod časnih sestara uršulinki.¹⁷ Njihova teta Jozefina Elizabeta barunica Pejačević obukla je redovničko odijelo u 22. godini, 7. kolovoza 1765. kao 51. varaždinska uršulinka. Dobila je ime Franciska Salezija od Presvetog Srca Isusova. Položila je zavjete 16. kolovoza 1767. godine. Tom je prigodom njezin otac Josip barun Pejačević predao za njezinu opremu 1000, a za miraz 4000 fl.¹⁸ M. Franciska Salezija duge je godine radila kao učiteljica u internatu (nutarnja škola) i u besplatnoj vanjskoj školi u koju su učesnice svakodnevno dolazile. Zbog svojih odlika M. Franciska Salezija obavljala je 35 godina važnu dužnost vratarice. Godine 1815. svečano je proslavila svoj zlatni jubilej zavjeta. Tom je prigodom kanonik i duhovnik samostana Matija Megyeri istaknuo njezinu dobrotu i ljubaznost.¹⁹ Marijina teta uršulinka umrla je pet tjedana nakon smrti Marijina muža Josipa Prandaua, 20. studenoga 1816. godine i pokopana u kripti uršulinske crkve Rođenja Isusova.²⁰

Marijin otac Sigismund imao je i tri brata: Karla III. (1745. – 1816.), Antuna III. Mihaela (1749. – 1802.) i Ivana Nepomuka (1757. – ?). Tetak Antun III. oženio je u Varaždinu 1774. godine Barbaru Drašković (? – ?), čiji je otac bio Josip Kazimir (1716. – 1765.), a majka Suzana rođ. Malatinski (1720. – 1789.). Iz tog braka bili su Marijini bratići Antun IV. (? – 1838.) i Stjepan (? – 1824.) te sestrične Barbara (1790.

¹⁵ Dvorac 1,2 km zapadno od župne crkve Gornjeg Osijeka i središnjeg trga.

¹⁶ Zapis prema HR-DAOS, M 556, zbog prvog imena Karlo moguće je da je ono prvo prema Palffyju, a druga su dva prema djedovima.

¹⁷ O školovanju kod uršulinki, koje su imale od 1777. godine višu djevojačku školu, za proširenje teme pogledaj Svalina – Đuran, Hrvatske uršulinke, poglavlje Prosvjeta i odgoj, str. 75-134. Već je u to doba glazbeno obrazovanje bilo sastavni dio djevojačkog školovanja.

¹⁸ Usp. Arhiv OSU, Verzeichnis aller hier Eingekleiten, Knjiga oblačenja od 1710. do 1770., za 7. kolovoza 1767. g.

¹⁹ Usp. Arhiv OSU, Histoire de la Communauté de Varaždin, de 1703. – 1848., str. 140.

²⁰ HR-DAOS, 476, K 1027, sačuvala su se rukom pisana tri adresara: dva s oznakom godine i jedan bez oznake, u kojima je zabilježena varaždinska adresa M. Franciske Salezije.

– 1859.) i Ana (? – ?), udana za dr. med. J. Golubića (1771. – 1825.), županijskog liječnika u Varaždinu. Od 1805. živjela je Ana s mužem i dvjema kćerima u Varaždinu u Dugoj ulici u kući 124 do palače grofovskog para Bartola (1766. – 1816.) i Eleonore (1770. – 1834.) Patačić.²¹

Josip i Marija Prandau bili su u braku 25 godina. On je preminuo pet tjedana nakon velike proslave srebrnog pira. U braku se rodilo osmero djece, dva su sina preminula s navršene tri i nepunih dvanaest godina.²² Odraslo je šestero djece, dva sina i četiri kćeri. Razlika u godinama između najstarijeg Karla i najmlađe Adelaide jest 21 godina, a između Karla i Gustava gotovo 15 godina.

Prve godine života proveo je Karlo u Valpovu. U prvi razred gimnazije u Tvrđi²³ upisan je šk. godine 1802./03. uz bilješku u imeniku da stanuje u vlastitom domu.²⁴ Sljedeće 1803./04. upisan je Karlo u drugi razred, a brat Sigismund u prvi. U imeniku u rubrici “mjesto stanovanja” zabilježeno je da o Karlu brine zapovjednik,²⁵ što bi značilo da te šk. godine stanuje u Tvrđi. Šk. godine 1804./05. upisan je u treći, a Sigismund u drugi razred. Rubrika za oznaku stanovanja nije izvučena.²⁶ Šk. godine 1805./06. nije bilo prvog višeg razreda gimnazije pa je Karlo upisan u drugi razred i stanuje u Tvrđi kod staklara F. Follera. Sigismund je ponovo upisan u drugi niži razred i zapisano je da je umro 27. veljače 1806. godine. Nakon završetka gimnazije u Osijeku Karlo se vratio u Valpovo. Istodobno je otac Josip tražio savjete i propitivao se kamo bi poslao Karla na daljnje školovanje.²⁷ Bio je vrlo dobro obaviješten o reformama školstva koje su tih godina provođene.²⁸ Može se razumjeti njegova briga i odgovornost oko odabira mjesta daljnjeg školovanja jer je bilo očito da je trebalo nastaviti i s Karlovom glazbenom podukom.

Kuhač je napisao da je Karlov prvi učitelj glazbe bio E. Turany i da je nakon odlaska Karla iz Osijeka i Valpova 1806. godine zbog svojih zasluga primao penziju od ba-

²¹ U spomenutom adresaru zapisane su Bartolove funkcije i posjedi. Godine 1803. bio je veliki župan Županije požeške. Svakako je zanimljivo da je i on bio krsni kum najmlađem sinu Prandauove kćeri Adelaide (*1813.). Na krštenju ga je zastupala baruničina sestra Antonija Mihalović. Više o povezanosti Pejačevića i Draškovića vidi: Perčić, 2003.

²² Vidi: genealogija para i djece, Prilog 2.

²³ Samostalna upravna jedinica sa sjedištem vojne vlasti nakon oslobođenja od Osmanlija 1686., istočno od Gornjeg Osijeka i od njega hodom udaljena pola sata.

²⁴ Na južnoj strani trokutastog trga u Gornjem gradu bila je kuća u posjedu Prandau.

²⁵ Prema zabilješkama u Turkovićevom ljetopisu, novoimenovani zapovjednik Barun Pemler došao je u Tvrđu sa ženom i dvjema kćerima u svibnju 1802. godine.

²⁶ Iz Turkovićevega ljetopisa saznaje se da su mladi baruni Prandau priredili ručak u svojoj kući u Gornjem gradu 21. siječnja 1805. godine. Ta dva mlada baruna bili su Karlo i Sigismund, a ne kako piše u zabilješci Karlo i Gustav jer je ovaj drugi rođen tek 1807.

²⁷ Pišući brojna pisma, obavijesti mu šalje C. Walde, bečki plaćeni agent koji je u službi Prandaua od 1792. godine. Barun Prandau na svako je primljeno pismo na omotnicu napisao datum primitka pa je tako vidljivo da su bečka pisma u Valpovo stizala za pet do šest dana i da je brzina pristizanja obavijesti bila na zavidnoj razini.

²⁸ Winter (1996: 25-38) govori o uzrocima stanja tadašnjeg školstva, opisuje probleme i načine njihovog rješavanja.

runa Prandaua. Vjerojatnije je da je Karlo prvu glazbenu poduku dobio u Valpovu od učitelja Mihaela Schönhoffa²⁹ (1775. – nakon 1829.) koji je na platnoj listi valpovačkog vlastelinstva od 1793. godine.³⁰

Kuhač³¹ je ovdje stvarne činjenice iz vremena Karlove mladosti i gimnazijskog školovanja u Tvrdi dijelom preradio i iskitio. Koristeći izraz ‘starac Turany’, što i nije neobično za početak 19. stoljeća u kojem čovjek s 40 godina može biti iscrpljen, bolestan, pa i star, on miješa događaje. Ovdje čudi Kuhačeva interpretacija što je pišući 1876. godine o Karlovom prvom učitelju glazbe upotrijebio događaje iz bliže mu 1846. godine. E. Turany je, prema zapisu u *Ljetopisu franjevačkog samostana* iz ožujka 1846., bio nagrađen ordenom za dugogodišnji rad u obrazovanju, a uz to je još primio novčanu nagradu od 200 fl. Preminuo je, prema zapisu u Matici umrlih župne crkve Donjeg grada u 80. godini, 18. listopada 1846. godine.

Međutim, među sačuvanim popisima službenika dvora i vlastelinstva Valpovo iz razdoblja 1800. – 1806., pa i dalje, tamo nema zapisa da je među umirovljenicima učitelj Turany. Na drugom se mjestu bilježi da je u ožujku 1806. godine jedan kočijaš istom Emeriku Turanyju u Donji grad odvezao dvije bačve cijenjenog valpovačkog piva.

Rađanjem Josipove i Marijine djece, glazbeni život u Valpovu dobiva novu dimenziju. Od malih nogu dnevna poduka i vježbanje postaju trajni sadržaj života obitelji Prandau. Dječja svirka pridružuje se muziciranju odraslih. Kada je Karlo počeo učiti klavir, a kada violinu te koji je instrument bio prvi, a koji drugi, nije moguće reći. Što je učio rano preminuli Sigismund nije poznato. Marie, rođena 1795. godine, vjerojatno je prije 1800. počela učiti klavir.

Iz bečkih pisama C. Waldea vidi se da je imao zadatak propitivati se među graditeljima klavira koji bi klavir bio slobodan za kupnju jer je u to vrijeme, sredinom 1799., za tim glazbalima bila velika potražnja. Istodobno je u dvorcu bio najmanje jedan klavir,³² ako ne i dva. Zanimljivo je da je uz kupljeni klavir 1799. nabavljen i jedan fagot.³³

Iz Waldeova pisma od 14. rujna 1804. saznaje se da je za Prandaue kupio klavir s oznakom 55 #, a iz pisma od 11. studenoga, u kojem opisuje pošiljku za Valpovo, da je klavir rad Antona Waltera & sina. Cijena je bila 247 fl, a rezervne žice plaćene su 9 fl.

²⁹ KV III (2005: 523); prema tom zapisu služio je neprekidno 30 godina.

³⁰ HR-DAOS, 476, K 660; Schönhoff se oženio 30.3.1794. i za glazbenike iz Osijeka koji su svirali na svadbi do jutra iz vlastelinske blagajne isplaćeno je 15 fl.

³¹ Kuhač (1893: 122).

³² HR-DAOS, 476, K 629, obračun 1783.; str. 10, br. 123.; iz bečkih se računa zna da je osječkom učitelju (“Normal Schul-Lehrer”) za ugađanje klavira plaćeno 2 fl 30 xr.

³³ HR-DAOS, 476, K 237, pismo od 19.6.1798.; obračun od 1.4. do 1.8.1798., moguće je da je fagot svirao otac Josip jer se među nabavkama o kojima je brinuo C. Walde već 1798. spominju kupljeni pisci i gudala.

Oko 1800. godine među raznim računima vidi se povećanje broja onih kojima se pokrivaju troškovi održavanja glazbenih instrumenata, ugađanje i ugradnja rezervnih žica te nabavljanja glazbene literature. Glazbene svečanosti u dvorcu održavale su se u vrijeme poklada tri dana, za Marijin i Josipov rođendan i imendan. U 1803. godini među plaćenim računima³⁴ vidi se da je Sigismundu (1794. – 1806.) priređena proslava rođendana i imendana bez potpunijih oznaka koliko je novca potrošeno na glazbenike.

Tijekom spominjanih godina malo se zna o glazbenom školovanju kćeri Marie. Moćuje da je ona imala svoj klavir te da ju je podučavao M. Schönhoff.³⁵ Za sinove su se često kupovale violinske žice i gudala. Tako je iz jednog zbirnog računa tvrđavskog trgovca F. Katzthalera vidljivo da je za “baruna Pepija”, tj. Josipa (1.3.1801. – 19.7.1804.) kupljena violina 23. ožujka 1803., a 9. lipnja nabavljene žice i zamjensko gudalo za slomljeno. Katzthaler izričito piše da je barun Karlo slomio violinsko gudalo.³⁶

Da su djeca rano otpočela s glazbenom podukom vidi se na primjeru kćeri Amalije (*1802.), za koju je u travnju 1808. isplaćena dvomjesečna poduka M. Schönhoffu u iznosu od 30 fl³⁷ i još jednom 30 fl, što bi zajedno odgovaralo poduci od 120 lekcija. Sljedeće godine broj održanih lekcija iznosi 450, a 1810. 390. Od 1811. godine očito je da uz Amaliju i Floru glazbenu poduku dobiva i Gustav jer je isplaćeno 605 lekcija.³⁸

Za 1812. godinu broj održanih lekcija jest 960, a za 1813. gotovo 1000. I sljedećih pet godina sličan je broj sati tijekom godine, a 1819. opada broj održanih sati na polovicu, svega 485 lekcija. U godinama 1820. – 1822. broj se kreće između 622 i 703 sata. S koliko je godina najmlađa Adelaide počela primati poduku nije jasno, premda se može pretpostaviti da je to bilo oko šestog rođendana.

Više jasnoće oko tih velikih brojeva lekcija koje su plaćane učitelju Schönhoffu pružaju dnevnički rada koje je vodila guvernanta Beredl od 1. veljače 1813. godine. Nastava za Amaliju počela je istog datuma. U tom mjesecu pri učitelju, vjerojatno istom Schönhoffu, imala je 21 sat čitanja i pisanja, 20 sati računa, 6 sati katekizma i 13 sati klavira. Druge predmete u istom mjesecu vjerojatno je predavala guvernanta: 12 sati gramatike, 7 sati geografije, 8 sati povijesti prirode, 6 sati Biblije, 20 sati ručnog rada, 12 sati crtanja i 21 sat čudorednosti. Zanimljivo je da je zabilježeno da nema njemačkog učitelja pa se može pitati na kojem je jeziku Amalija učila. Ocjene su bile: dobar, osrednje, loše i zapisivale su se svaki sat i iz svakog predmeta.

³⁴ HR- DAOS, 476, K 655/172, proslava rođendana 40 fl 30 xr ; 175, imendana 13 fl 20.

³⁵ HR-DAOS, 476, K 660, knjiga za 1801., račun 223/352 za šest mjeseci poduke primio je Schönhoff 27 fl, a za 1802., račun 180/303, ponovo šest mjeseci obuke nagrađeno je s 27 fl.

³⁶ HR- DAOS, 476, K 657/244.

³⁷ HR-DAOS, 476, K 666/Dnevnik 1808., račun 13 i 452, ovdje ne piše koga je Schönhoff podučavao.

³⁸ Prema načinu obračunavanja i isplati, vrlo je vjerojatno da je učitelj valpovačke osnovne škole i orguljaš Mihael Schönhoff (1775. – nakon 1829.) za sate davane poduke barunskoj djeci u dvorcu dobivao talone koje je skupljao. Na temelju broja predanih talona, uz odobrenje računovođe, blagajnik je isplaćivao plaću za određeni rad.

Na kraju guvernantinog dnevnika Amalija piše da je u prosincu 1817. godine u posljednjem mjesecu poduke kod učitelja imala 16 sati glazbe te sličan broj sati pisanja i računa. Ostalih 14 predmeta bilo je raspoređeno između guvernante i možda neke druge osobe koja je dobro vladala francuskim i talijanskim jezikom. Opći su predmeti bili: zemljopis, mitologija, opća povijest, povijest prirode, crtanje, ručni rad, ćudoređe, pravila ponašanja, pisanje pisama, pisanje tekstova, krasopis, francuski jezik, talijanski jezik, prijevod s talijanskog i obratno.

Flora (*1804.) je otpočela nastavu 20. travnja 1813. godine i završila također 31. prosinca 1817. Prema zapisanim ocjenama u dnevniku, vidi se da su po učenju sestre bile različite; proučavanjem desetak sačuvanih bilježnica, u oblika povezanih svežnjeva, moguće je nešto više reći i o gradivu koje su učile tijekom tog razdoblja.³⁹ Prema tim podatcima o glazbenoj poduci sestara Amalije i Flore tijekom nepunih pet godina može se reći da su u tjednu imale tri do četiri sata sviranja s učiteljem, a teško je reći koliko su još vježbale same.

O školovanju Marie (*1795.) izvan Valpova saznaje se iz pisama P. Kirchmayera, očeva bečkog i valpovačkog tajnika do 1792. godine, koji je nastavio živjeti u Bratislavi da je kći baruna Prandaua također u Bratislavi u konviktu Naše Gospe od školske godine 1803./04.⁴⁰ On u svakom pismu, između ostaloga, javlja što se događa s barunovom kćeri, tko je posjećuje i izvodi iz konvikta te kako napreduje u učenju.

Zanimljivo je da su Karlo i Marie na kraju 1807. godine krenuli na daljnje školovanje. Prema brojnim obračunima koje je uz pisma i pakete slao C. Walde, može se pratiti svako putovanje oboje mladih Prandaua. Marie je bila smještena u Beču kraće vrijeme kod gđe Pesong, a onda kod gđe von Dier, rođene Kienmayer.⁴¹

O boravku Marie (u pismima su je zvali i Mimi) u Bratislavi zna se malo. Možda su plaćanja njenih troškova do dolaska u Beč bila povjerena nekoj tamošnjoj osobi od povjerenja. Bivši tajnik baruna Prandaua, P. Kirchmayer, više je puta kupovao bačve kvalitetna vina i vodio brigu o otpremi u Valpovo. U istom su gradu povremeno održavane sjednice Sabora pa je nekoliko članova slavonskih vlastelinskih obitelji: v. Jankovich, v. Markovics i v. Michalovich dolazilo poslom. Bila je to prijestolnica u kojoj je svatko od važnosti ugostio ponekog člana obitelji, a bili su to Esterhazy, Erdödy, Palfy, Batthyany, Keglevich, Amade i Zichy.

Brojna pisma i obračuni pohranjeni u arhivu valpovačkog vlastelinstva, koje je slao bečki agent C. Walde od 1792. –1825. godine, toliko su bogati podatcima o glaz-

³⁹ Guvernanta je vodila bilješke u posebnoj bilježnici kako su Amalija i Flora trošile svoje džeparce i što su, između ostaloga, kupovale svojoj švelji Marici i deset godina mlađoj sestri Adeli.

⁴⁰ Početak je bio u studenom 1803. godine.

⁴¹ Sačuvalo se više pisama koja je gđa Dier u vrijeme Marijine bolesti, a liječila se od žutice, naslovila s 'Dragi šurjak' ili se potpisala 'tvoja šurjakinja'. Prema skupljenim podatcima iza 1890. godine o članovima obitelji Prandau-Norman pohranjenim u K 1027, ista Marija von Dier bila je sestra druge Josipove supruge Ane Marije von Kienmayer (? – 1784.). Prema zabilješci na str. 28, otac Ane Marije, Josipov punac, tvrdio je da je Marija von Dier, rod. Kienmayer, samo rođakinja.

benom životu Valpova da se može pratiti nabavljanje većeg broja različitih vrsta instrumenata, potrošnog materijala i nebrojenih muzikalija. Za našu sredinu podaci su vrlo vrijedni iz više razloga. Poznato je točno vrijeme i okolnosti u kojima su kupljeni pojedini instrumenti: klaviri, gitare, flauta, klarinet, zatim tko je graditelj te cijena pojedinačnog instrumenta i način njegove dopreme u Valpovo. Takvi podaci unose više svjetla u zapise F. Kuhača, koje su proteklih sto godina jednostavno preuzimali različiti autori. Spomenuti radovi L. Šabana i Z. Blažekovića proširuju znanja o glazbenom životu Valpova. Često isticana tvrdnja: “nismo kasnili, već smo bili u tijeku glazbenih događaja”⁴² ovdje ima svoju potvrdu u oblicima valpovačkog glazbenog života u određenom prostoru i u određenom vremenu.

Za školovanje Mimi u Beču tijekom sljedeće tri godine nezaobilazni su računi koje je C. Walde podmirivao Mariji von Dier i ostalim osobama. Računi su, osim hrane, pranja rublja, lijekova, liječničkih vizita, konzilija i medicinske njege obuhvaćali odjeću, obuću i ostale potrebe. Od sredine 1807. godine plaćani su učitelj plesa i violonist, uz čiju se svirku plesalo, učitelj klavira, učitelji francuskog, talijanskog i njemačkog jezika, učitelji crtanja i guvernanta.

Isti je C. Walde plaćao kupljene muzikalije i potrebno prepisivanje nota te davao Mimi mjesečni džeparac od 6 fl. Što se tiče osoba učitelja glazbe, tek u jednom slučaju, kolovoza 1808., spominje se izvjesni Hajnicz i uobičajena je isplata od 25 fl. U prosjeku su osnovni troškovi obrazovanja mjesečno iznosili više od 400 fl. U vrijeme Miminog povratka u Valpovo sredinom 1810. godine, general von Kienmayer priložio je popis izdataka za Mimi. Osim baršunaste haljine za 120 fl, ukrasa za glavu 80 fl, 12 pari cipela za 174 fl, bio je izdatak za raznovrsne “Comedie Bücherl aller Gattungen” 144 fl i žice za gitaru 30 fl. Ovdje je moguće da je general u pisanju načinio pogrešku jer nije napisao gitara i žice 30 fl. Takva je tvrdnja moguća stoga što u godinu dana ranijem popisu troškova M. von Dier ima “neue tambourine” 15 fl. Čini se da je Mimi oko 1809. počela učiti gitaru, a kasnije je, iz nepoznatog razloga, kupljena još jedna s rezervnim žicama, za koju je novac prvobitno dao general von Kienmayer.⁴³ To Mimino kupovanje jedne i druge gitare upravo se vremenski vrlo dobro poklapa s dolaskom Talijana Maura Giulianija (1781. – 1829.) u Beč, gdje je gitaru učinio omiljenim instrumentom. Dobro je poznato da je hrvatski gitarist i skladatelj Ivan Padovec (1800. – 1873.), boraveći u Beču u proljeće 1818. godine, slušao Giulianijevo sviranje na jednoj od muzičkih akademija, bio njime oduševljen te se iz tog razloga i sam vratio u Varaždin s novokupljenom gitarom.⁴⁴

⁴² Posebna bi tema trebala biti, a ona prekoračuje opseg ovoga rada, analiza novina na koje su Prandau bili pretplaćeni iz Beča, Bratislave, Budima, Frankfurta i Leipziga u razdoblju 1790. – 1825.; ako se još zna da je u bečkom razdoblju Josip Prandau bio pretplaćen na šest različitih novina, onda se može govoriti o obaviještenoj osobi. K tome, sačuvala se pokazna kartica Nr. 33 za podizanje francuskih novina u Trattnerovoj knjižari iz 1786. godine.

⁴³ HR-DAOS, K 597, snop 1-74, rč. 17.

⁴⁴ Usp. Perčić, 2000., str. 4. U tom radu o Padovcu posebno se navode izvori i literatura važna za poznavanje vremena u kojem je gitara postala vrlo omiljen instrument.

Karlovo učenje i studiranje nastavilo se u Pešti pod nadzorom čovjeka kojeg je odabrao barun Prandau. Bio je to Pavao Hajnik, profesor prava, oženjen jednom Markovićkom i nastanjen u Pešti.⁴⁵ Jedan obračun troškova za travanj – svibanj 1809. daje vrlo dobar uvid što je tijekom ta dva mjeseca radio student Karlo. Kupljeno je šest knjiga⁴⁶ pa neimenovane note i notni papir. Prepisane su note i tri je puta ugađan klavir. Plaćen je učitelj francuskog jezika, pa student koji je prepisao jednu studiju i drugi prijepis od 56 araka studije koju je Karl ostavio na odlasku. U tom popisu ima i izdataka za pranje rublja, desetak poštanskih pošiljki, lijekove, plaću sluzi Franji za ljetne mjesece, kočijašu, polugodišnju plaću dr. Pataiju 300 fl.

Radi lakšeg pregleda ostalih glazbenih djelatnosti, iz tog popisa izdvojeni su izdatci, kronološki za travanj i svibanj 1809., prema danima:

9. prof. Valkovszkyom za korepeticiju	50 fl
9. Musikmeisteru Kleinu	24 fl
13. posjetio glazbenu akademiju	3 fl
17. glazbenom diletantu Schmidingu za glazbenu akademiju	15 fl
27. dana glazbena akademija	8 fl
30. korepetitoru mjesečna plaća	15 fl
2. novom korepetitoru knjige i papiri	8 fl
4. Musikmeisteru Kleinu	24 fl
11. glazbenu akademiju dao	8 fl
17. korepetitoru mjesečna plaća	12 fl
17. korepetitoru plaćeno pri odlasku	9 fl
18. Musikmeisteru Kleinu doplaćen mjesec	24 fl

Pri kraju tog popisa Karlovih troškova redaju se veći iznosi koje je Hajnik isplatio za putovanje kočijom u Bratislavu. Na putu je bio i dr. Pataij.⁴⁷ Revizija tog popisa troškova obavljena je u Valpovu 25. i 26. listopada, a 27. je korigiranu razliku prof. Hajnik primio na ruke. U Pešti je dr. Pataij na kraju godine napisao troškove za studeni i prosinac 1809. Uz uobičajene troškove i dva Karlova mjesečna džeparca ř 50 fl, bilo je izdataka za:

14. prijevoz instrumenta	66 fl
14. dovoz od Dunava	30 fl
25. otprema muzikalija g. von Kleinu u Bratislavu	4 fl 44 xr
14. otprema klavira g. von Langu	6 fl 15 xr

⁴⁵ HR-DAOS, K 240, pismo iz Beča od 17. studenog 1807. Walde piše: "Upoznao sam prof. Hajnkea i dr. Pathyja, sin Vam je zbrinut sa svih strana."

⁴⁶ HR-DAOS, K 672/251; redom su kupljene fizika, hidrotehnika, mehanika, religijska doktrina, ruralna ekonomija i povijest prirode.

⁴⁷ Ista se osoba potpisivala na više načina: Pataij, Patay.

26. korepetitoru za dva mjeseca	30 fl
27. povrat stvari od g. von Langa	7 fl ⁴⁸

Taj obračun bio je potreban jer je bio kraj godine, ali i stoga što je iznenada, oko 15. prosinca, preminuo prof. Hajnik. Taj se događaj saznaje iz pisma C. Waldea koji je zabrinut za zdravlje studenta Karla. Koja je bolest zavladała u Pešti, nije jasno. Walde je savjetovao barunu da Karlo prijeđe u Budim, gdje je zrak zdraviji.⁴⁹

Iz 1807. i 1808. godine sačuvalo se za svaku godinu po pedesetak Waldeovih pisama⁵⁰ upućenih barunu Josipu. Tako se, uz ostale troškove i izdatke za baruničin boravak u Beču u kolovozu 1807. i svibnju i lipnju 1808. godine,⁵¹ lijepo može pratiti tijek novca za Karlov studij. Od Karlova odlaska u Peštu ujesen 1807. godine, mjesečno se plaćalo 500 fl za stan i hranu i već ranije posebno spomenute ostale izdatke koji su jednim dijelom bili vezani uz učenje glazbe kod prof. H. Kleina (1756. – 1832.). Iz životopisa H. Kleina⁵² zna se da je podučavao u samostanu Naše Gospe u Bratislavi, da je pisao za *Allgemeine musicalische Zeitungen* i organizirao glazbene matinee u svome domu 1816. i 1817. godine. Iz Waldeovih pisama vide se i obročne uplate za izgradnju orkestriona za koji je prof. Klein izdao račun na 1500 fl. U svakom slučaju, to je golem iznos novca. Cijena klavira kupljenog 1804. godine kod Bečanina A. Waltera & sina bila je 247 fl, a 1807. kod drugog Bečanina J. Wachtla 300 fl.

Očito je da je u to vrijeme u prvom desetljeću 19. st. bilo više novih konstrukcija mehanizama kojima se pomiču tipke na klavijaturi i proizvodi ton strujanjem u svirali.⁵³

Kuhač⁵⁴ piše o tome: "... naruči gorostasán glasovir sa osam oktava, na kom bi se krupni glasovi, kao na orguljama nogama udarali". Opisujući nastanak tog instrumenta, Kuhač ga stavlja u 1825. godinu nakon gradnje nove vrste instrumenta s tipkama koji on opisuje ovako: "... jednostrun i osovljen glasovir (dakle gotov pianino) po svome zamišljaju graditi, da nadomješćuje malozvonku kitaru, te da se tim glazbalom prati pjevanje i da služi trozvučju uz frulu i gusle". Kuhač dalje, u istom odlomku, piše da je Karlo učinio pokus i išao za tim "... da u orgulje upriliči i glasovir". Četvrti instrument povezuje Kuhač s nastankom fisharmonike. Zasluga je Kuhača što je očito prema svojim tadašnjim spoznajama zabilježio i tu važnu Karlovu djelatnost.

Prema iznosu Kleinova računa iz 1808. godine, vidi se da je otac Prandau bio spreman podupirati izgradnju novog instrumenta. Koliki je Karlov udio u izumu, možda

⁴⁸ HR-DAOS, 476, K 676/456.

⁴⁹ HR-DAOS, 476, K 240, pismo pisano u Beču 19.12., pristiglo u Valpovo 27.12.1809. g.

⁵⁰ HR-DAOS, 476, K 240: pisma su kronološki podijeljena u dva snopa.

⁵¹ Plaćeni su sati plesa kod F. Venturinija, 24 poduke crtanja, zatim učenje talijanskog i francuskog jezika; glazbeniku Schmidt u plaćeno je 50 fl i još 6 fl za ugađanje instrumenta.

⁵² The New Grove 13/662, redakcija.

⁵³ The New Grove 21/64, Barbara Owen opisala je razvoj više tipova instrumenata s klavijaturom i sviralama, nabrojila je njihova imena i graditelje. Među njima nema H. Kleina.

⁵⁴ Kuhač (1893, 132).

će pokazati buduća istraživanja.⁵⁵ Očito je da je 16-godišnji Karlo imao predodžbe o novim načinima dobivanja tona i da se upustio u tu pustolovinu koju je otac spremno platio. Za još jednu usporedbu: u srpnju 1808. godine, bečki sedlar J. Kaufmann izradio je za baruna kočiju za dvije osobe prema sačuvanom crtežu i za taj rad naplatio 800 fl. Suvremenim rječnikom moguće je usporediti da je cijena te elegantne kočije, danas bismo rekli kabrioleta, opisani orkestrion, jedno novo glazbalo s tipkama i sviralama, vrijedilo gotovo kao dvije tadašnje kočije, što je otac Josip platio sinu Karlu.

Iz tih godina poznate su godišnje plaće službenika valpovačkog dvorca i one su pokazatelj odnosa vrijednosti: upravitelj dvorca dobivao je 450 fl, kuhar 350 fl, nadglednik uroda 200 fl, učitelj 100 fl za 1806. godinu. Za plaće 52 osobe, zaposlene u dvorcu 1809. godine, isplaćeno je ukupno 5.460 fl. U tom je zbroju učitelj Mihael prisutan s iznosom od 100 fl. Sljedeće godine upravnom osoblju povišene su plaće, ali učitelj Mihael i dalje za mjesto školskog učitelja u normalnoj školi prima 100 fl.

Za godinu 1810. u arhivu valpovačkog vlastelinstva sačuvalo se 1183 računa, uplatnica i isplatnica koji su pohranjeni u četiri kutije⁵⁶ (vidi sl. 3, 4, 13, 15). Među njima su i potvrde kojima je C. Walde priznavao primitak većeg iznosa novca. U njegovim drugim izvještajima prati se kako su se isti novci trošili. Zanimljiv je podatak da je barunica od vjenčanja 1791. godine, svake godine, pa tako i devetnaest godina kasnije, dobivala četiri puta godišnji džeparac ukupno 1500 fl te još dva puta za imendan i rođendan 112 fl i 30 xr. U istoj godini Karlo je primio dvanaest puta po 50 fl, godišnje 600 fl, a Marie četiri puta 33 fl 20 xr. Za bolju predodžbu kako se postupalo s novcem vlastelinstva Valpovo i koji je bio postupak pri isplaćivanju, treba reći da je barun za svoje potrebe mjesečno podizao 500 fl, godišnje 6000 fl i da je svome računovođi uredno potpisivao isplatnice.

Gotovo 14 pojedinačnih računa odnosi se na putovanje barunice, njezine djece i pratnje. Upravitelj dvora M. Turković potvrđivao je putne troškove kočijaša koji su pravdali potrošeni novac tijekom višednevnih putovanja. Poznato je kada je barunica putovala u Budim, a kada u Beč. Za Karlovo putovanje u Peštu točno se zna da je trajalo od 16. travnja do 12. svibnja 1810. godine i da je husar Antun Ivanović bio u pratnji. Pravdao je potrošenih 137 fl 44 xr, od čega je njemu za hranu priznato 45 fl. Drugo Karlovo putovanje bilo je od 22. listopada do 5. studenog. Pratitelj Tomo Holluszek primio je 15 dnevnica po 2 fl, ukupno 30 fl. U izdatke za glazbene instrumente iste 1810. godine treba ubrojiti kupnju klavira u Pešti za 600 fl. Kako se odvijala doprema do Valpova, vrlo je zorno opisao trgovac Lovro Jurjević, kojeg je barun Prandau za to zadužio. U računu, između ostalog, piše:

“Platio Trogeru shato je s 3 Sanduka Spainska na Dunavo u Laucusu vozio i u Lacsu na mistio 6 fl

⁵⁵ Već je sada neosporno da su tri knjige kupljene u Pešti od navedenih šest bile iz fizike. Može se samo pretpostaviti da je nakon izrade orkestriona Karlo nastavio razmišljati i raditi na novim konstrukcijama.

⁵⁶ HR-DAOS, 476, K 675-K 678.

Platio Soldatom u Ossiku shatosu Forti Pijano na polje vadili iz Lacse i u Lacsu na mistili	7 fl
Platio kirije za Fortipijano ilit Klavir shatoje iz Peste dovezao platio sam	200 fl
Platio za Orgulasha kirije na Lacsu	15 fl
Platio za Orgulasha u Ossiku jedan rucsak i vecseru, platio za njega	5 fl 36 xr
Platio za 4 Dana Gazdi csija je lacsa shatoje dao do Nartta izvesti Spainske Stvari Svaki Dan 8 fl, 32 fl ⁵⁷ (vidi sl. 6).	

Izvjescni je D. Nemeth u rujnu 1810. godine predočio jedan račun na 240 fl 47 xr. U tom se računu vidi da je, između ostalog, kupljeno violončelo za 150 fl i žice za klavir 15 fl. Uz uobičajene glazbene priredbe tijekom godine, za posjet biskupa Josipa Kyralyja krajem lipnja 1810.⁵⁸ priređen je glazbeni koncert i drugi za Dan sv. Mihovila. Bio je to imendan generala konjice, baruna von Kienmayera, kojemu je, između ostalih, svirao i vojni trubač Rankl.⁵⁹ Mjesec kasnije u dvorcu je bilo slavlje za Karlov imendan i opet je nastupio trubač Rankl.⁶⁰

Prema sačuvanoj rukom pisanoj diplomi Pravnog fakulteta na Peštanskom sveučilištu, Karlo je diplomirao 1. prosinca 1812. godine. Tijekom studija položio je ispite iz prirodnog prava, općeg prava, statistike, rudarskog prava, rimskog prava, krivičnog prava, upravnog prava, bankovno-trgovačkog prava, privatnog ugarskog i crkvenog prava te je zaslužio ocjenu izvrstan. Diplomom je potpisao Pavao Markovich, doktor obaju prava i dekan Pravnog fakulteta. Drugi je Emerik Kelemen, prof. privatnog ugarskog prava, zatim Adam Brezanocz, prof. crkvenog prava, i Mihael Ivan Nepomuk Sax, redovni prof. političkih znanosti i trgovačkog prava.

Svjedodžbu je barun Josip uložio u posebnu omotnicu koju je sam izradio i na nju napisao svojom rukom latinskim jezikom: *Svjedodžba sina Karla o položenim ispitima na Peštanskom sveučilištu*. Tim je činom otac Josip iskazao koliko mu je značio taj dokument o završetku sinovljeva studija.

Iz vremena Karlove posljednje godine studija prava u Pešti sačuvala se potvrda peštanskog graditelja instrumenata M. Schillingera za njegov rad u visini od 500 fl⁶¹ (vidi sl. 7). Iz ostalih arhivskih izvora malo se može reći o značajkama tog instrumenta. Kakve je kvalitete imao klavir koji je izradio Franz Focht, graditelj orgulja, također se malo zna. Svojim potpisom potvrdio je primitak 600 fl⁶² (vidi sl. 10). Vjerojatno su oba instrumenta, prvi iz 1812. i drugi iz 1816., imala uobičajena svojstva. Moguće

⁵⁷ HR-DAOS, 476, K 676/465.

⁵⁸ HR-DAOS, 476, K 677/750 i K 678/884.

⁵⁹ HR-DAOS, 476, K 677/754.

⁶⁰ HR-DAOS, 476, K 677/755.

⁶¹ HR-DAOS, 476, K 685/1.

⁶² HR-DAOS, 476, K 701/811.

je da su bila kupljena za neko od mlađe djece kako bi ona imala vlastiti klavir za vježbanje.

Doprema i isplata tog Fochtovog klavira uslijedila je šest tjedana nakon smrti baruna Josipa. Na samom kraju 1816. godine Karlo je poslao u Bratislavu izvjesnog Dorasila, službenika vlastelinstva, da bi profesoru tonske umjetnosti, kako se Klein potpisivao, predao 1700 fl za izradu harmonike (vidi sl. 11). I samo pet mjeseci kasnije, ponovo prof. Klein prima iz ruku istog Dorasila 2000 fl za klavir. Na računu je odobrenje udovice Prandau te Karlov i računovođin potpis koji ga odlaže u pismohranu u lipnju 1817. g.

Ta dva isplaćena iznosa potvrđuju da je prof. Klein gradio nove vrste glazbala. Koliki je Karlov udio u novinama nije moguće reći, ali je sigurno da je nakon gradnje orkestriona tijekom sljedećih osam godina i dalje tragao za novim načinima izvedbe mehanizma za proizvodnju tona. Sada je vrlo jasno da je Karlov doprinos veći nego što se znalo.⁶³ Davanje novca važan je oblik podupiranja razvoja izuma u kojem je Karlo ustrajao više od 15 godina.

Poslije očeve smrti, Karlo s majkom upravlja dobro uređenim vlastelinstvom čiji su službenici godinama na istim radnim mjestima. Nadgledanje novčanog poslovanja obavlja se kao i prije. U godini 1818. i 1819. obnavlja se dvorac u Donjem Miholjcu. Karlo tamo češće zalazi, a i odsjedaju tamo i brojni glazbenici na putu do Valpova ili u povratku za Pečuh. Zanimljivo je da je udovica Marija otpočela učiti gitaru i pjevanje pa se može pratiti dolazak i odlazak njenog učitelja, koralista J. von Weinhardta.⁶⁴ Također se prati povećan broj glazbenih priredbi tijekom godine.

Od Karlova povratka sa studija može se također pratiti kupnja brojnih manjih instrumenata. Čini se da je Karlo svirao nekoliko puhaćih glazbala. Nabavljani su kod tada najboljeg graditelja M. Schöllnasta iz Bratislave.⁶⁵

Mimimim povratkom u Valpovo gitara se nastavila svirati jer se počesto naručuju rezervne žice. Nova Stauferova gitara kupljena je 1820. godine. Iz pisma C. Waldea⁶⁶ saznaje se kako je tekla otprema paketa iz Beča i neprilike zbog njegove zaboravnosti.⁶⁷ Oko 1820. godine, J. G. Staufer (1778. – 1853.) bio je najpriznatiji bečki graditelj gitara koji je gradio tonski uravnotežene instrumente.⁶⁸ Već je spominjani službenik Dorasil

⁶³ HR-DAOS, 476, K 717/727-729. Listajući stotine računa u 1820. godini, uočljivo je da je Karlo bio vrlo zauzet preinakama pa se, između ostaloga, vidi da je plaćao izrade novih pedala i da je mijenjao dno kućišta. U tome mu je pomagao F. Focht, koji je posebno dobivao naknade za ugadanje.

⁶⁴ HR-DAOS, 476, K 710/536; 12.10.1818. g. za 45 poduka sviranja gitare i pjevanja primio 90 fl. K 718/764-771 u 1820. godini isplaćeno mu je 138 dana poduke.

⁶⁵ HR-DAOS, 476, K 2147; u pismu od 26.1.1817. graditelj opisuje pojedinosti flaute, cijenu, rok izrade i način otpreme do advokata E. Nagyja u Budimu. K 717/737; Dana 6.12.1820. u Bratislavi službenik Dorasil preuzeo je basethorn za 150 fl.

⁶⁶ HR-DAOS, 476, K 2147, pisma od 14.11.1820. i 15.12.1820.

⁶⁷ HR-DAOS, 476, K 2147.

⁶⁸ Prochart (1979, 153-157).

1823. godine na zapovijed barunice platio novu Stauferovu gitaru 22 fl 24 xr. Zanimljivo je da je na poledini potvrde nalijepljena Stauferova posjetnica (vidi sl. 19).

Svakako treba spomenuti da je povratkom Marie iz Beča u Valpovo zamijećena nova kulturna pojava izvođenja kazališnih predstava. U računima krojača i ostalih valpovačkih obrtnika prate se opisi radova za predstave. Oni to u svojim računima ovako zapisuju: "In die Comedie ..." i dodaju što su novo načinili, preradili ili promijenili. Poneki od njih opet piše "U teatru sam ...". Taj dio arhivskih izvora zahtijeva dodatna proučavanja jer se naslućuju usporedna djelovanja Karla i Mimi. U godini proslave srebrnog pira dvoje najstarije djece očito je imalo svoje projekte koji su izvedeni tijekom petodnevne proslave početkom rujna 1816. Sudjelovanje pečuških koralista potvrđuje složenost Karlovih skladbi, ali i Miminih predstava.

U proučavanom razdoblju na sadašnjoj razini znanja o glazbenom životu u Valpovu iza 1816. godine, utvrđena je mnogo veća povezanost s koralistima⁶⁹ iz Pečuha. Godišnji se broj putovanja Karla i udovice majke povećao. Ako se tome dodaju i putovanja sada odraslih kćeri Amalije i Flore, također u Bratislavu i Beč, onda se može govoriti o istodobnom prenošenju bečkih glazbenih događaja u valpovačku sredinu.

Zanimljivo je da su se sačuvali godišnji izvještaji troškova za objede službenika valpovačkog vlastelinstva od 1820. do 1825. godine. Ti su popisi dragocjeni arhivski izvori koji će unijeti mnogo više svjetla u poboljšanja koja su učinjena na prvoj fisharmonici⁷⁰ nakon njene dopreme u Valpovo ujesen 1821. g.,⁷¹ kao i mnogo veću povezanost s glazbenikom J. G. Liklom (1769. – 1843.) i sinovima Karlom Georgom (1801. – 1877.) i Egidom Karlom (1803. – 1864.). Sin Karl, civilni službenik, poznat je po virtuoznom sviranju fisharmonike, a Egid kao pijanist, dirigent i skladatelj.

Od pretraženih 17,9 m arhivske građe, od ukupne dužine fonda od 275 m, samo je 6,5 % fonda arhiva valpovačkog vlastelinstva. Istraživanja, a još više analize, tako govori taj mali broj, očito treba nastaviti jer udio istraženog gradiva ima jasnu poruku. Izvori su brojni i sadržajni, govore o bogatom i raznovrsnom glazbenom životu Valpova.

Koristeći te izvore arhiva valpovačkog vlastelinstva može se bolje osvijetliti zapise i mišljenja F. Kuhača o ranim godinama Karla Prandaua i njegovom djelovanju u glazbi kao skladatelja, klavirista, violinista, svirača više puhaćih instrumenata, podupiratelja novih izuma u gradnji instrumenata s tipkama i sviralama, čime nam taj svestrani i naobraženi plemić postaje bliži i razumljiviji.

⁶⁹ U pisanju njihovih imena često se koriste različite grafije te oznake zanimanja. Ovdje je preuzeta grafija prema vlastoručnim potpisima. Anton Wilfling, Johann Rotsak, Joseph Sturm, Joseph Augustin. Dalje izvjesni Veijreder, König, a Bergman, Novier i Schmidt u potpisima i računima najčešće su opisani kao "Musicus".

⁷⁰ HR-DAOS, 476, K 725/384; Waldeov računski izvještaj o troškovima i isplati računa od 1.11.1821. do 13.5.1822. Ovdje se vrlo dobro vidi da je nakon dopreme fisharmonike Walde dobio nalog da 18.1.1822. isplati Hackelu 250 fl WW, a 7.3.1822. 675 fl WW.

⁷¹ Kuhač (1893,132); ovdje treba nadopuniti podatke koje on iznosi. Prva fisharmonika stigla je 1821. godine u rujnu, a sve potankosti o dopremi saznaju se iz nekoliko bečkih pisama C. Waldea. Moguće je da je Kuhač dopremu prvog glazbala stavio u 1826. g., a poboljšanja još kasnije.

Literatura

- Đuran, s. Klaudija, OSU, *Najpoznatije uršulinke varaždinskog samostana u 300 godina uršulinki u Varaždinu*, Zagreb – Varaždin, 2003.
- Firnger, Kamilo, *Osječko spremište Državnog arhiva u Zagrebu*, Arhivist, 1953/1-2, str. 43-44, Beograd, 1953.
- Kapko, Zdenka, *Život i rad Dragutina Turanyija*, Arti musices, 2, 81-110, Zagreb, 1971.
- Karaman, Igor, *Dva gospodarska pravilnika za feudalne gospostije u Hrvatskoj i Slavoniji oko 1800.*, Starine JAZU, knj. 50, 427-460, Zagreb, 1960.
- Karaman, Igor, *Valpovačko vlastelinstvo, ekonomsko-historijska analiza*, JAZU, 1962.
- Karaman, Igor, *Najstariji inventar Arhiva valpovačkog vlastelinstva baruna Hilleprand-Prandau iz 1789./1790. godine*, Glasnik arhiva Slavonije i Baranje, 1/1191, 97-117, Osijek, 1991.
- Karaman, Igor, *Sređivanje arhivskog fonda vlastelinstva Valpovo 1721. – 1945.*, Studije i prilozi iz arhivistike, 55 – 76, Zagreb, 1993.
- Karaman, Igor, *Iz prošlosti Slavonije, Srijema i Baranje*, Osijek, 1997.
- Katalinić, Vjera, *Libreta u zbirci Prandau u odnosu na bečki glazbeno-kazališni život*; rad u tisku koji mi je dobrotom autorice stavljen na korištenje.
- Malbaša, Marija, *Glazbeni život Osijeka*, Osječki zbornik, IX-X, Osijek, 1965.
- Mayer, Ernst, *400 Jahre Akademisches Gymnasium*, Wien, 1953.
- Múdra Darina, *Europäische Zusammenhänge des Musikkultur Bratislavas in der Zeit der Klassik*, u Glazbena kultura i “Mali majstori” Srednje Europe 1750. – 1820., 203-212, Zagreb, 1995.
- Ortner, Helmut, *Die Wiener Instrumentenbau 1815 – 1833*, Verlegt bei Hans Schneider, Tutzing, 1977.
- Perči, Ljerka, *Prilog poznavanju života Ivana Padovca 1800. – 1873.*, Varaždin, 2000.
- Perči, Ljerka, *Glazbeni instrumenti plemićke obitelji Drašković na početku 19. stoljeća*, Arti musices, 34/1-2, 169 – 186, Zagreb, 2003.
- Prochart, Ferdinand, *Der Wiener Geigenbau im 19. und 20. Jahr.*, Verlegt bei Hans Schneider, Tutzing, 1979.
- Rakijaš, Branko, *Biografija Franje Ksavera Kuhača*, u Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu 150. obljetnice rođenja F. K. Kuhača, 15-32, Zagreb, 1984.
- Rodoslovlje grofovске porodice Pejacsevich, reprint bez izdavača i godine
- Sršan, Stjepan, *Osječki ljetopisi 1686. – 1945.*, Osijek, 1993.
- Sršan, Stjepan, *Kanonske vizitacije*, knj. III., uredio, preveo i protumačio, Osijek, 2005.
- Svalina, Marija Assumpta, OSU – Đuran, Ana Klaudija, OSU, *Hrvatske uršulinke*, Varaždin, 1979.

Šaban, Ladislav, *Glazbene mogućnosti Varaždina u 18. stoljeću i prvoj polovici 19. stoljeća*, JAZU, rad 377, 129-194., Zagreb, 1978.

Šaban, Ladislav, *Starije orgulje Osijeka i njihovi graditelji*, Osijek, 1983.

Šaban, Ladislav i Blažeković, Zdravko, *Izveštaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu*, *Arti Musices*, 11/1 (1980) 47-101

Winter, Robert, *Das Akademische Gymnasium in Wien*, Wien, 1996.

Contribution to the Facts of Musical Life in Valpovo from 1790 to 1825 in the Context of the Prandau and Norman Families Archival Funds

S u m m a r y

This article deals with the archival material of the Valpovo manor from various fund subgroups of 17,9 m length, out of the total fund length of 275 m on musical life of the Prandau family members in the period between 1790-1825. Researching the family files, the author presents a part of the baron Joseph and countess Maria (née Pejačević) family tree and indicates unknown details on family members that she originated from. The importance of the schooling period of both the eldest son Karlo (* 1792) in the Citadel and Pest and the eldest daughter Marie (* 1795) in Bratislava and Vienna have been pointed out. It is confirmed that the son Karlo had studied law in Pest and at the age of 16 he participated in building the orchestrion in 1808. Other key instruments made by prof. H. Klein (1756-1832) in Bratislava have been estimated to demonstrate that Karlo's contribution was far more important than it was first thought. Using the archival sources the author corrects some statements made by Kuhač about the Lower Town teacher and organist E. Turany (1766 – 1846). A particular survey of the education period of younger daughters Amalia and Flora Prandau and their musical training have been given in the article.

Key words: Prandau family, musical life, Valpovo by the end of the 18th and the beginning of the 19th century, private schooling, orchestrion, harmonium, physharmonica, guitar

*sl. 1. J.A. Zitterer (1761. – 1840.) Marija barunica Prandau, 1809.,
Galerija likovnih umjetnosti, Osijek*

sl. 2. Djeca Marije i Josipa baruna Hillebrand-Prandau

Baruni Hillebrand – Prandau

Josip (31.7.1749.-13.10.1816.) Marija rođ. Pejačević (27.2.1776.-27.2.1863.)

Vjenčani 7.9.1791.

Djeca:

Karlo (6.9.1792.-11.4.1865.)

oženio 1823. Mariju Tereziju Breznay (?-1838.)

Sigismund (24.4.1794.-27.2.1806.)

Marie (12.6.1795.-10.5.1823.)

udana 15.3.1819. za Stjepana von Kövera (1790.-18.4.1827.)

Josip (1.3.1801.-19.7.1804.)

Amalie (14.7.1802.-?)

1. udaja: Stjepan von Köver (1790.-18.4.1827.)

2. udaja: Johann Nepomuk von Köver (?-?)

Flora (1.12.1804.-12.12.1878.)

1. udaja: 16.5.1827. Sigismund Barkoczy von Zala

2. udaja (?): Anton Radivojevich

Gustav (13.5.1807.-23.5.1885.)

ženidba 27.6.1827. za Adelheid von Cseh, Vukovar

Adelaide (14.11.1813.-29.11.1864.)

udaja 19.11.1840. za Emericha von Parcsetisc, Pečuh

Izvori:

DAOS, fond 476, K 1027

DAOS, M 556

Nota

für den Organbau von Prandau gefertigt:

Die Klavierproben von Prandau in Kof. 1/4. 300
 Die Orgelproben von Prandau in Kof. 1/4. 17
 Transport etc. in der Höhe 1
 Zusammen 317 Schilling 1/2

Die Orgel ist abgeben worden am 25. Nov. 1807.
 Johann Wachtel Organmacher in Wien

sl. 3. Račun bečkog graditelja klavira J. Wachtla od 25.11.1807., K597 Nr. 13

Quittung

Die hiermit beschriebene Orgel ist von dem
 Organbauern H. Kleina in Bratislava für den
 Baron Wiedemann in Wien gefertigt worden.
 Am 8. 8. 1808. ist die Orgel abgeben worden.
 Die Orgel ist von dem
 Baron Wiedemann in Wien für den
 Baron Wiedemann in Wien gefertigt worden.
 Am 8. 8. 1808. ist die Orgel abgeben worden.

1500 fl

H. Kleina

sl. 4. Račun bratislavskog profesora H. Kleina za orkestrion, klavir s harmonijskim mehanizmom svirala i pedalom od 8.8.1808., K677/751

Organbau

Organbau von Prandau gefertigt:

Die Klavierproben von Prandau in Kof. 1/4. 300
 Die Orgelproben von Prandau in Kof. 1/4. 17
 Transport etc. in der Höhe 1
 Zusammen 317 Schilling 1/2

Die Orgel ist abgeben worden am 25. Nov. 1807.
 Johann Wachtel Organmacher in Wien

sl. 5. Račun peštanskog graditelja orgulja M. Schillingera za klavir od 16.4.1810., K677/738

Spesificatio!

Überbau von Prandau gefertigt:

Die Klavierproben von Prandau in Kof. 1/4. 300
 Die Orgelproben von Prandau in Kof. 1/4. 17
 Transport etc. in der Höhe 1
 Zusammen 317 Schilling 1/2

Die Orgel ist abgeben worden am 25. Nov. 1807.
 Johann Wachtel Organmacher in Wien

sl. 6. Račun trgovca L. Jurjevića za dopremu klavira iz Pešte i putne troškove za orguljaša M. Schillingera od 19.4.1810., K 676/465

Ueber demnach geschickten Instrumenten von Herrn
Herrn Schillingen Valpo an meinem für
die Valpo Kirchenmusik Herrn von
Herrn Joseph von Mitterbacher Musikanten
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
von, demselben Kaufbills von Herrn Schillingen
ist eingeleitet worden, dasselbe eingeleitet
und dem Herrn Schillingen an demselben
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
September 1812.
Schillingen W.W.
Joseph Schillingen
Joseph Schillingen
Herrn Schillingen

sl. 7. Potvrda za zasluženu plaću peštanskog graditelja orgulja i instrumenata M. Schillingera od 6.9.1812., K685/Nr. 1

In Instrumentenmacher Franz Schellnast habe ich auf der ganzen
Welt nach dem besten Instrumentenmacher gesucht und habe
endlich in Mailand Professor Klein, der sich selbst auf dem
Fagot im Deutschen Kaiserlichen Regiment, mit dem
Fagot zu spielen, so viel aber keine von diesen Instru-
menten hat, und auch auf die von demselben
nicht mehr vorhanden. Der Kleinere hat 80/-
für ein Fagot abzufallen, so viel, nicht mehr 100/-
Ob ich diese Summe zu bezahlen, so, von dem
meiner Herren Instrumentenmacher Klein, die ich
demnach zu bezahlen; und demnach Instrumenten
ist eingeleitet worden, dasselbe eingeleitet
Schillingen

sl. 8. Dio pisma P. Kirchmayera barunu Prandauu o nabavi klarineta i fagota kod bratislavskog graditelja instrumenata F. Schoellnasta od 30.4.1816., K 254

Justification
Ueber den nach demnach geschickten Instrumenten von Herrn
Herrn Schillingen Valpo an meinem für
die Valpo Kirchenmusik Herrn von
Herrn Joseph von Mitterbacher Musikanten
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
von, demselben Kaufbills von Herrn Schillingen
ist eingeleitet worden, dasselbe eingeleitet
und dem Herrn Schillingen an demselben
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
September 1812.
Schillingen W.W.
Joseph Schillingen
Joseph Schillingen
Herrn Schillingen

sl. 9. Račun A. Wilflinga, pečušskog katedralnog orguljaša, za tri poloneze s tri trija i polonezu s posvetom Karla Prandaua biskupu D. Mitterbacheru od 23.7.1816., K702/943

Rechnung
Ueber den nach demnach geschickten Instrumenten von Herrn
Herrn Schillingen Valpo an meinem für
die Valpo Kirchenmusik Herrn von
Herrn Joseph von Mitterbacher Musikanten
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
von, demselben Kaufbills von Herrn Schillingen
ist eingeleitet worden, dasselbe eingeleitet
und dem Herrn Schillingen an demselben
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
abgegebenen Kaufbills von Herrn Schillingen
September 1812.
Schillingen W.W.
Joseph Schillingen
Joseph Schillingen
Herrn Schillingen

sl. 10. Račun pečušskog graditelja orgulja F. Fochta za klavir od 30.11.1816., K701/811

Rechnung
 Wien 1790 A. M. M.
 Ich habe heute den Herrn H. Kleina
 ein Instrument Harmonica, von
 Porzellan aus dem
 besagten
 Wien 1790 A. M. M.
 Johann Prandau
 Professor in der Kunst

sl. 11. Račun bratislavskog profesora H. Kleina za harmonicu od 27.12.1816., K706/313

Rechnung
 Wien 1817
 Ich habe heute den Herrn F. Schoellnast
 ein Instrument Flauto, von
 Porzellan aus dem
 besagten
 Wien 1817
 Johann Prandau
 Professor in der Kunst

sl. 12. Račun bratislavskog graditelja instrumenata F. Schoellnasta za flautu od 26.1.1817., K2147.

Rechnung
 Wien 1817
 Ich habe heute den Herrn H. Kleina
 ein Instrument Clavier, von
 Porzellan aus dem
 besagten
 Wien 1817
 Johann Prandau
 Professor in der Kunst

sl. 13. Račun profesora H. Kleina za klavir od 28.5.1817., K707/650

Rechnung
 Wien 1820
 Ich habe heute den Herrn E. Turanju
 ein Instrument Musiknoten, von
 Porzellan aus dem
 besagten
 Wien 1820
 Johann Prandau
 Professor in der Kunst

sl. 14. Isplata E. Turanjuju za glazbenu poduku od 4.11.1820., K718/763

Wien, 15. Dec. 1820.
 Liebes Herr Herrschaftlich.

Die Hofmusik-Kapellmayer hat mir 1. Brief mit ein Quire
 die Hof. Kammer, und ein Brief mit ein angelegentlichem
 Gesuchen übergeben, und nun mir überweisen:

1. Brief mit 2. Briefen
1. Oboe - der Guitarrer
 in bestellter Musicalia, bei denen
 sich die Kisten für Guitarrer findet,
 Musicalia für ein Horn Horn.
 Cotte Lichen, Quire, und ein
 ganz Vapornak der Hof. Chorverwalter.
1. Oboe mit 2. Litterale Briefe.
1. Oboe. Nr. 9. Papiermuse für ein Horn.
1. Oboe. Nr. 4. Musikbuch für ein Horn. Vignier

sl. 15. Pismo C. Waldea uz paket u kojem šalje gitaru, ključ i note od 15.12.1820., K2147

Expeditio

Jahr 1820
 Veranmerklich

1. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 9. Papiermuse für ein Horn. 1. 10.
 2. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 4. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 3. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 1. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 4. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 2. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 5. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 3. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 6. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 4. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 7. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 5. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 8. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 6. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 9. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 7. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.
 10. 1. Hof. Kammer. Oboe. Nr. 8. Musikbuch für ein Horn. 1. 10.

sl. 16. Popis troškova za objede službenika vlastelinstva Valpovu u Miholjcu za 1820., K719/1013

Inferiori Curatoris & Directoris Nomales Schola Pro
 fessore Dominico Emerico Turanyi scilicet Honore
 in Dni. Rectoris Ignatij Konenbeger Orga
 Recipientis Recognitionem Linguarum Florent
 N. v. Colvet. Nicholais 13. Jani 1821.
 Prandau

50/6 W. W.
 die ungarische 50/100 den Emerico Turanyi bewilligt 3. Fluz
 N. 450.

Tenore della Quarta Sua Illustrissima Reverendissima D. Recipienti
 quoniam fuit in N. D. Turanyi colere, ad Langemann
 Prandau Valp 18. Feb. 1821.

50/6 W. W. ad Orga
 Placettipulchritudine
 50/6 W. W. ad Orga
 Placettipulchritudine

sl. 17. Isplata E. Turanjuju za glazbenu poduku od 13.6.1821., K722 /732

